

MALMÖ HÖGSKOLA

Lärarytbildningen
Barn Unga Samhälle

Examensarbete

15 högskolepoäng, grundnivå

Fem pedagogers tankar om dokumentation i förskolan

Five pedagogues' thoughts on documentation in preschool

Amela Rahic

Förskollärarexamen 210hp

Slutseminarium 2014-10-21

Examinator: Martin Kjellgren

Handledare: Nils Andersson

Abstract

Syftet med denna studie är att ta reda på pedagogernas tankar och upplevelser av pedagogisk dokumentation, vilka hinder och svårigheter de stöter på och vad har förändrats i arbetet med dokumentation sedan läroplanen för förskolan reviderades år 2010.

I undersökningen deltog fem pedagoger, varav fyra förskollärare och en barnskötare. Kvalitativa intervjuer användes som forskningsmetod. Empirin analyserades genom den sociokulturella teorin och Vygotskijs tankar om barns lärande och utveckling och även Lenz Taguchis tolkning av det konstruktionistiska perspektivet och pedagogiken inspirerad av Reggio Emilia.

Resultatet visar att de flesta pedagoger har en positiv syn på dokumentation och ser dess fördelar. Majoriteten av pedagoger anser att tiden är största hindret i arbetet med dokumentation vilket ibland leder till frustration. Alla pedagoger anser att det är svårt att vara närvarande och dokumenterande pedagog samtidigt. De flesta ser en tydlig förändring i arbetet med dokumentation efter att läroplanen för förskolan reviderades år 2010.

Nyckelord: pedagogisk dokumentation, förskola, Lev Vygotskij, Reggio Emilia, Lpfö 98 Rev 2010

Förord

Jag vill tacka pedagogerna som deltog i min studie för deras medverkan . Jag vill även tacka min handledare för all respons jag har fått under tiden jag skrev arbetet.

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
1.1. Syfte och frågeställningar	8
1. Läroplanen för förskolan (Lpfö 98, Rev 2010).....	9
2. Litteraturgenomgång.....	10
2.1. Den sociokulturella teorin.....	10
2.2. Det konstruktionistiska perspektivet.....	11
2.3. Reggio Emilia inspirerat arbetsätt och pedagogisk dokumentation	12
2.4. Viktiga begrepp.....	15
2.4.1. Dokumentation som kommunikation.....	15
2.4.2. Närhet och distans i dokumentationsarbetet	15
2.4.3. Pedagogisk dokumentation och barnobservation.....	16
2.5. Teoretiska slutsatser	16
3. Metodval	18
3.1 Forskningsetiska överväganden	18
3.2. Presentation av intervjupersoner	19
4. Presentation av empirin.....	21
4.2. Hinder	21
4.3. Känslor och tankar om pedagogisk dokumentation.....	23
4.4. Kan man vara närvarande och dokumenterande pedagog samtidigt?	24
4.5. Vad förändrades i arbetet med dokumentation sedan Lpfö 98 reviderades?	26
4.6. Vad tillför pedagogisk dokumentation i arbetet med barnen?	28
4.7. Vad skulle du önska förändra för att förbättra dokumentationen?	31
4.8. Nackdelar med dokumentation om sådana finns?	33
5. Diskussion.....	36
5.1. Resultatdiskussion.....	36
5.2. Slutsatser	38
Referenslista.....	40
Bilaga 1	43
Intervjufrågor	43

1. Inledning

Pedagogisk dokumentation har varit och fortfarande är ett mycket diskuterat ämne i förskolan. Diskussion om den pedagogiska dokumentationen har blivit ännu mer aktuell efter att läroplanen för förskolan reviderades år 2010. Trots att dokumentationens roll har blivit viktigare skriver Lenz Taguchi (2000) att man inte har skrivit så mycket om själva dokumentationsarbetet i förskolan, utan mer om förskolans historia och olika dokumentationsmetoder. Hon menar att pedagogerna i förskolan observerar och dokumenterar nu mer än någonsin (a.a.) och Vallberg Roth (2010) menar att trenden att dokumentera ökar i alla skolformer.

Jag ville genom detta arbete ta reda på pedagogers funderingar och tankar kring dokumentation och därigenom ta del av deras perspektiv på problematiken. Jag har inte kunnat hitta mycket forskning som behandlar just pedagogernas syn och tankar om dokumentationsarbetet i förskolan, däremot finns det en mängd texter skrivna om t ex för- och nackdelar med pedagogisk dokumentation och olika dilemman som kan uppstå i dokumentationsarbetet.

I läroplanen för förskolan (Lpfö 98, rev 2010) framgår det att det är förskollärares ansvar att kontinuerligt dokumentera barns aktiviteter och lärande. Som en möjlig nackdel av dokumentationen nämner Linda Palla (2011) i sin studie att dokumentationen kan upplevas som ”sanningsdokument om individen” vilket förhindrar barn från att vara barn och vara olika. Här menar hon att dokumentationen begränsar barn genom att kommunicera till dem hur de ska bete sig. Lenz Taguchi (1997) skriver å andra sidan att pedagogisk dokumentation ger oss möjlighet att se barnet på nytt om och om igen men att även pedagogen gör sig synlig för sig själv genom den pedagogiska dokumentationen. Dokumentation kan därmed användas i olika syften, för att analysera sig själv som pedagog och utveckla sin kompetens och samtidigt även för att följa upp barns utveckling, utmana dem och göra deras väg till lärande mer lustfylld.

Under VFU perioden när jag praktiserade i förskolan upplevde jag att pedagogerna har blandade känslor gällande dokumentation. Vissa upplever den som en börda, medan andra gärna dokumenterar och ser dokumentationen som en viktig tillgång i arbetet med barn.

Nu har det gått fyra år sedan den reviderade läroplanen började gälla. Det är särskilt intressant för min studie att få veta om pedagogerna upplever någon skillnad i arbetet med dokumentation

efter att läroplanen för förskolan reviderades år 2010. Det som är intressant är att många pedagoger dokumenterade även innan, när det inte stod i läroplanen att man skulle göra det. I detta arbete undersöker jag om den reviderade läroplanens nya riktlinjer om dokumentation förändrade pedagogernas inställning till dokumentationen och tanken bakom den.

Jag anser att denna forskning kommer bidra till djupare förståelse av förskollärarens roll i förskolan gällande pedagogisk dokumentation och den kommer vara relevant även för förskollärarna som jag kommer intervjua, då de kommer få möjlighet att reflektera över sitt uppdrag och förhållningssätt. Mina intervjuer kommer förhoppningsvis få pedagoger att stanna upp och verkligen reflektera över sitt handlande och arbetssätt med den pedagogiska dokumentationen.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med min studie är att öka kunskap om den pedagogiska dokumentationen och att få pedagoger och allmänheten att förstå vikten av en god pedagogisk dokumentation. Samtidigt vill jag höra pedagogers tankar kring pedagogisk dokumentation och vilka svårigheter och hinder de upplever med den.

Mina huvudsakliga frågeställningar är:

- Hur upplever pedagogerna dokumentation på respektive förskola?
- Vad skulle pedagogerna vilja förändra för att utveckla och förbättra dokumentation och varför?
- Finns det några hinder och nackdelar i arbetet med dokumentation?
- Vad pedagogerna tänker om närhet och distans i dokumentationsarbetet?
- Upplever pedagogerna skillnad i arbetet med den pedagogiska dokumentationen efter att läroplanen för förskolan reviderades år 2010?

1. Läroplanen för förskolan (Lpfö 98, Rev 2010)

I mitt examensarbete vill jag, bland annat, ta del av pedagogernas tankar om förändringen i arbetet när det gäller dokumentation efter att läroplanen för förskolan reviderades år 2010. Jag har analyserat och jämfört den gamla läroplanen med den nya och hittade ganska stora skillnader när det gäller dokumentation.

I den gamla läroplanen finns egentligen inga tydliga uppmaningar till att varken dokumentera eller reflektera över det pedagogiska arbetet och verksamheten.

I den nya reviderade läroplanen är det bestämt och tydligt vem som ska ansvara för vad. Ordet "dokumentation" nämns inte en enda gång i den gamla läroplanen. I den reviderade läroplanen nämns "dokumentation" 15 gånger vilket talar om den stora förändringen i läroplanen. I läroplanen står det

Förskollärare ska ansvara för:

att varje barns utveckling och lärande kontinuerligt och systematiskt dokumenteras, följs upp och analyseras för att det ska vara möjligt att utvärdera hur förskolan tillgodoser barnens möjligheter att utvecklas och lära i enlighet med läroplanens mål och intentioner. (Lpfö 98, rev 2010)

Här ser vi att förskollärare får särskilt ansvar för att dokumentera barns utveckling och lärande samt att följa upp hur barnens kunskap ständigt förändras. Detta i syfte att pedagoger ska kunna utvärdera och utveckla verksamheten och erbjuda därigenom bättre utvecklingsmöjligheter för barn.

2. Litteraturgenomgång

I detta kapitel presenteras utvalda teorier och relevanta begrepp för analys av empirin som jag samlade in genom kvalitativa intervjuer med pedagoger.

Här belyses de viktigaste teorier och begrepp som ligger till grund för min tolkning och analys av det insamlade materialet för att besvara mina frågeställningar.

Först presenterar jag teorierna som användes i analysen, vidare introducerar jag Reggio Emilias tolkning av relevanta begrepp och förklarar jag några viktiga begrepp som är centrala för min undersökning och till sist beskrivs hur jag använde teorierna och begreppen i min undersökning.

2.1. Den sociokulturella teorin

Roger Säljö (2000) skriver att grunden i den sociokulturella teorin är att handlingar och praktiker konstituerar varandra. Med detta menar han att individen handlar och beter sig med utgångspunkt i sina tidigare erfarenheter och utifrån föreställningar om vad som förväntas från individen i den givna situationen. Säljö lyfter vikten av sammanhang för en individs inläring. Allt lärande sker i någon kontext, och varje situation har en social inramning. Våra handlingar kan skilja sig och vara helt olika beroende av sammanhang. Vi tolkar och följer reglerna och rutinerna som underlättar för oss att agera på ett visst sätt.

Säljö (2000) förklarar Lev Vygotskijs begrepp "utvecklingszon". Vygotskij menar att vi befinner oss ständigt i olika utvecklings- och förändringsprocesser. Enligt honom så har vi i varje situation möjlighet att appropriera kunskaper med hjälp av andra deltagare i samspelessituationer. Vygotskij definierade begreppet "utvecklingszon" som avståndet mellan vad en person kan klara av på egen hand och vad samma person kan klara av med hjälp av en mer kompetent kamrat. Vidare berättar Säljö att många situationer i vardagslivet har sådan karaktär, där vi förstår vad som krävs, sägs och görs men har svårt att klara det på egen hand utan stöd. Smidt (2010) citerar Lev Vygotskijs förklaring om hur barn skapar en närmaste utvecklingszon genom lek. "I leken befinner sig barnet alltid över sin ålder, sitt vardagsbeteende; i leken är det som om det vore huvudet högre än sig själv." (Vygotskij 1967:16)

Smidt (2010) skriver att Vygotskij menar att allt lärande sker i socialt samspel med andra. Viktigt kring den närmaste utvecklingszonen är idén om potential och prestation. Det barnet redan kan, föreställer dess prestation och det barnet klarar av med hjälp av någon annan är potential, klyftan mellan dessa två är den närmaste utvecklingszonen. Smidt förklarar vidare att genom denna förklaring tydliggörs den vuxnes roll, att hjälpa barnet att gå från sin prestationsnivå till sin potentiella nivå. Detta är väldigt viktigt att känna till för pedagogen som dokumenterar. Den vuxnes roll i barnets kunskapsskapande är väldigt relevant och sättet hur pedagogerna dokumenterar är minst lika viktig för barnen och hela verksamheten eftersom alla påverkas av den. Ivar Bråten och Anne Cathrine Thumann-Moe (1996) skriver att Vygotskij menade att barn klarar svårare uppgifter med hjälp av en annan vuxen eller mer kompetent kamrat. Enligt de menade Vygotskij att det som barnet klarar av med hjälp av andra idag, kommer det klara senare på egen hand. Enligt Smidt (2010) menar Moll (1990) att processen som sker i den närmaste utvecklingszonen inte bör handla om överförande av kunskap från den vuxne till barnet, det bör istället handla om samarbete och mediering av mening i en gemensam process.

Ett annat viktigt begrepp är metakognition. Smidt (2010) menar att metakognition kan definieras som kunskap om kunskap, t ex att ett barn blir medvetet om vad det har lärt sig och kan medvetet reflektera över det. Här lyfts vikten av reflektion som medvetandegör barn om sina olika läroprocesser.

2.2. Det konstruktionistiska perspektivet

Säljö (2000) skriver om Jean Piagets konstruktivistiska teori där man anser att vi inte är passiva kunskapsmottagare utan vi skapar och konstruerar kunskap aktivt i samspel med andra. Lenz Taguchi (1997) pratar istället om den "konstruktionistiska" teorin. Hon menar att det handlar om en annan barnsyn och kunskapssyn. I det konstruktivistiska synsättet är kunskap skild från subjekt, i detta fall barnet. Kunskap ses som sanning men varje barn skapar sin egen bild av den. Skillnad mellan subjekt/barnet och objekt/kunskap kvarstår. I det konstruktionistiska synsättet finns däremot ingen skillnad mellan subjekt och objekt och det finns ingen annan kunskap än den vi konstruerar själva och kunskap sker i samspelet med andra. Wehner-Godee (2000) menar att i det konstruktionistiska perspektivet ses barnsyn och förhållningssätt som något föränderligt.

Detta är viktigt eftersom en föränderlig barnsyn och förhållningssätt innebär en stor förståelse och flexibilitet hos pedagoger. Pedagogerna är lyhörda och handlar utifrån barngruppens behov just i den stunden och de arbetar inte efter gamla rutiner. Att pedagogerna är observanta och lyhörda underlättar dokumentationsarbetet eftersom en bra dokumentation kräver att pedagogerna är observanta och att de verkligen lyssnar på barnen.

2.3. Reggio Emilia inspirerat arbetssätt och pedagogisk dokumentation

Att skriva en studie om pedagogisk dokumentation utan att nämna arbetssätt från den italienska byn Reggio Emilia verkar omöjligt. Lenz Taguchi (2000) skriver att idag finns många texter skrivna om vad pedagogisk dokumentation kan innebära och att dessa texter är nästan enbart skrivna som inspiration från Reggio Emilia och deras arbetssätt. Lenz Taguchi (1997) menar att Lev Vygotskijs tankar och teorier om lek och lärande har haft stor påverkan på arbetssättet i de kommunala förskolorna i Reggio Emilia. Lenz Taguchi skriver att något som ”Reggio Emilia pedagogiken” finns inte, det handlar om deras arbetsverktyg och arbetssätt som de har utvecklat under ca 30 år. Deras pedagogiska filosofi är grundat på en övertygelse att kunskap som barnet kan få från vuxna är lika viktig som kunskap som vuxna kan få av barn. I Reggio Emilia betraktas barn som medkonstruktörer av kunskap. De är aktiva, inte passiva i sin kunskapsskapande roll. När pedagogen dokumenterar barns lek kan det kommunicera till barn att det de gör har uppmärksamats och på detta sätt visa barnen att deras åsikter är viktiga och att de tas på allvar. Wehner-Godée (2010) skriver att flera forskare menar att Reggio-Emilia inspirerad dokumentation är innehållsrik och meningsfull och kan hjälpa barnen i deras utveckling.

Wehner-Godée (2000) skriver att pedagogerna i Reggio Emilia skiljer mellan de två begreppen “se” och “observera”. Med observation menas att man har en intention och man väljer ut ett perspektiv medan seende inte nödvändigtvis innebär att man har fokuserat på något särskilt. Ann Åberg (2005) beskriver skillnaden mellan begreppen “observera” och “dokumentera”. Med observation menas en medveten iakttagelse, något man ser eller hör men inte hunnit reflektera över än. Med dokumentation menas att pedagogen har gjort ett medvetet val utifrån tidigare

observationer där något har blivit extra intressant för pedagogen (Åberg, 2005). Man kan säga att dokumentationen är en komplex process som består av flera olika moment. Först och främst krävs att pedagogen är observant och fokuserad, att han/hon väljer ut vad som ska betraktas närmare. Vidare är det viktigt att dokumentera det som har valts ut vid observationstillfället. Slutligen bör den dokumentationen kunna analyseras djupare i arbetslaget och ge pedagogerna bättre förståelse kring verksamheten.

Karin Wallin (1996) skriver att i Reggio Emilia betraktas observation som en subjektiv handling och beskriver därmed inte vad som hände utan vad pedagogen lyckades se. Hon skriver att det är viktigt att pedagogen väljer fokus när han eller hon dokumenterar då det är omöjligt att dokumentera precis allt barnen säger och gör. Detta innebär att dokumentationen inte bör betraktas som den absoluta sanningen, utan ett av flera perspektiv på verkligheten som kan se väldigt olika ut beroende på pedagogen som har gjort dokumentationen. För att kunna få en helhetsbild är det viktigt att diskutera dokumentationen och analysera den i arbetslaget. Wehner-Godee (2000) skriver att en pedagogisk dokumentation inspirerad från Reggio Emilias arbetsätt kräver att man tolkar, analyserar och fördjupar sig i dokumentation. Detta betyder att dokumentationen inte är klar när den är nedskriven, utan det är nödvändigt att pedagogerna diskuterar dokumentationen i arbetslaget och även med barnen. Åberg (2005) skriver att dokumentationen inte är färdig när pedagogen skriver ned den. Det är bara början och den gemensamma tolkningen är oerhört viktig. Lenz Taguchi (2005) skriver att dokumentationen blir pedagogisk först när det används för att förstå och anta nya utmaningar för barnens lärande. Det är viktigt att skilja mellan dessa två begrepp "dokumentation" och "pedagogisk dokumentation", eftersom en dokumentation inte är alltid nödvändigtvis pedagogisk, utan det krävs en djup analys av den och en gemensam diskussion för att uppnå den pedagogiska dokumentationen. Lenz Taguchi (2000) menar att dokumentationen blir pedagogisk först när det är flera pedagoger och även barn som diskuterar den. Hon anser att dokumentation är ett kollektivt arbetsverktyg som bör analyseras gemensamt och reflekteras över pedagoger emellan och barnen emellan men även förskolan och hemmet emellan. Lenz Taguchi (1997) skriver att den gemensamma diskussionen och reflektionen kring dokumentation kan bli utvärderande och även fortbildande för hela arbetslaget.

Enligt Lenz Taguchi (1997) menar Carlina Rinaldi att observation inte är handling utan en interaktion. Det är en process som medvetandegör både pedagogen och barnet om det ömsesidiga

beroendet. Därför bör observation inte betraktas som en handling utan ett gemensamt samspel mellan pedagogen och barnet.

Smidt (2010) skriver att Carlina Rinaldi förklarar att pedagoger i Reggio Emilia lyssnar på barnens egna teorier och föreställningar om världen och ser "det kompetenta barnet" i dem. För att kunna "upptäcka" det kompetenta barnet måste pedagogerna observera och dokumentera barn. Smidt menar att i Reggio Emilia talar man ofta om "lyssnandets och relationernas pedagogik" där det betonas att pedagogerna är lyhörda och detta knyter an till Vygotskijs tankar om lärandet som sker i sociala kontexter. Lyssnandets och relationernas pedagogik är direkt kopplad med dokumentation eftersom dokumentation innebär observation och nära relationer mellan pedagoger och barn.

Wallin (1996) skriver att det inte finns något speciellt recept för observations- och dokumentationsarbete i förskolan enligt Reggio Emilia arbetssättet, utan det är viktigt att pedagogen testat sig fram till olika lösningar och metoder som passar en själv. Hon menar att det är svårt att vara uppmärksam i barngruppen och samtidigt dokumentera men att det är en färdighet som måste övas för att en ska kunna behärska den. Idealet är enligt henne att två pedagoger hjälps åt i dokumentationsarbetet men det är självklart inte alltid möjligt.

Dokumentation blir konkreta spår av den process som pedagogerna och barn varit med om och dessa spår ger en möjlighet till att tolka och se om och om igen vad som händer. Ju mer man ser, desto mer blir man nyfiken på barnen menar hon. Wallin skriver att Carlina Rinaldi menar att reflektionen över pedagogens handlande blir till kunskap, och detta gäller både barn och vuxna (Wallin, 1996).

Wallin (1996) menar att dokumentation ger möjlighet till pedagoger att inse och förändra, både verksamheten och sitt eget arbetssätt, dessutom betonar hon att hela processen av dokumentation i Reggio Emilia: observation, dokumentation och slutligen tolkning tvingar en att bryta sina gamla rutiner och det traditionella tänkandet.

2.4. Viktiga begrepp

2.4.1. Dokumentation som kommunikation

Lenz Taguchi (1997) skriver att barnen kommunicerar med pedagogerna genom sina teckningar, målningar, ord och liknande men att även pedagogerna kommunicerar med barnen via dokumentation. Hon menar att pedagogisk dokumentation innebär ett förhållningssätt och en kommunikation. Det finns flera steg i denna kommunikation och det är att pedagogerna kommunicerar med andra pedagoger och föräldrar via dokumentation, där pedagogen synliggör sina tankar och erfarenheter.

En annan aspekt av kommunikation genom dokumentation tar Ann Christine Vallberg Roth och Annika Månsson upp. De skriver att när barn ser sig själva och sina kamrater i dokumentationen blir de påminda om "normen" och hur de ska bete sig på ett visst sätt för att vara "goda barn" i pedagogernas och andra vuxnas ögon. De menar att dokumentationen kommunicerar till barn hur de ska bli barn (Vallberg Roth och Månsson, 2008).

2.4.2. Närhet och distans i dokumentationsarbetet

Gunilla Dahlberg pratar ofta i sina föreläsningar om vikten av närhet och distans. Hon menar att man måste vara nära för att se detaljerna men även ha förmågan att ta distans för att kunna få en helhetsbild (Lenz Taguchi, 1997).

Karin Furness berättade på sin föreläsning 1996 om att vara en närvarande pedagog. Hon anser att pedagogen bör ha en stark närvaro och påverka barnen med allt han/hon gör eller inte gör. Hon menar att barnen känner av om pedagogen observerar och att pedagogen egentligen är mer aktiv än någonsin tidigare när han/hon sitter och observerar, filmar eller tar bilder. Hon menar att även barnen påverkas av detta arbetssätt och blir mer aktiva (Lenz Taguchi, 1997).

Lenz Taguchi skriver att man ofta brukar säga att pedagogen "tar ett steg tillbaka" och dokumenterar. Hon frågar om det innebär att man blir passiv i rollen som medkonstruktör av

kunskap, och att dessa frågor väcker funderingar kring närhet och distans, närvaro och frånvaro (Lenz Taguchi, 1997).

2.4.3. Pedagogisk dokumentation och barnobservation

Gunilla Dahlberg, Peter Moss och Alan Pence (2002) skriver att det är viktigt att känna till att pedagogisk dokumentation inte är en "barnobservation". Barnobservationens syfte är, enligt de, att utvärdera barnens psykologiska utveckling utifrån redan bestämda kategorier, dvs. att bedöma barn utifrån "normen". Pedagogisk dokumentation handlar däremot om att försöka se och förstå olika läroprocesser som barnet går igenom och vad barnet har för förmågor men inte utifrån "normer", utan man utgår ifrån barnets egna prestationer.

De menar vidare att barnobservation utgår ifrån ett modernistiskt perspektiv och antar att det finns en objektiv sanning om världen, och i detta fall om barnet. Pedagogisk dokumentation å andra sidan utgår ifrån ett postmodernistiskt perspektiv där pedagogisk dokumentation betraktas som en slags visualiseringsprocess, men det pedagogiska dokumenterandet behöver inte överensstämma med verkligheten. Dahlberg, Moss och Pence (2002) skriver om Streedman (1991) som menar att mening skapas inte genom att dokumentera eller observera barn utan i själva tolkningen av dokumentationen. På detta sätt blir pedagogerna medkonstruktörer av dokumentationen då pedagogen är aktiv både som subjekt och som deltagare.

Lindelöf (2011) skriver att idag finns en mängd av olika dokumentationsmetoder att välja bland. Hon skriver att Svenning menar det är vanligt att i dessa metoder söker man barns brister istället för att fokusera på det positiva hos barn. Oavsett om det handlar om barns brister eller kunskaper som dokumenteras så blir det ändå någon slags "bedömning".

2.5. Teoretiska slutsatser

I min undersökning har jag försökt utgå ifrån presenterade teorier och begrepp. Jag använde de valda teorierna som utgångspunkt när jag formulerade mina intervjufrågor och senare när jag tolkade pedagogernas svar.

Ett exempel är Lev Vygotskijs tankar om metakognition men även om det proximala utvecklingszonen och vikten av en mer kompetent person för barns lärande. Dessa teorier har jag använt utifrån ett perspektiv där dokumentation ligger i fokus. Jag försökte upptäcka och beskriva de positiva aspekterna av pedagogisk dokumentation utifrån valda teorier, samtidigt som jag ville vara objektiv och ta reda på möjliga nackdelar av dokumentation och använde därför litteratur och forskning som tar upp olika misstag och fel i dokumentationsarbetet.

Vidare tog jag del av Lenz Taguchis tankar om just dokumentation inspirerad av Reggio Emilia. Jag jämförde pedagogernas svar med teorier och begrepp som Lenz Taguchi använder och försökte hitta samband mellan dessa teorier och praktiken hos mina intervjupersoner.

3. Metodval

I min studie använde jag mig av kvalitativa intervjuer. Enligt Repstad (1999) ger kvalitativa studier en god grund för att förstå konkreta lokala processer. Nackdelen med kvalitativa intervjuer är dock att de inte kan ge några generella svar (Repstad, 1999). Jag intervjuade fem pedagoger från fem olika förskolor. Alla pedagoger är kvinnor i åldrarna 25-60 år. Samtliga pedagoger som jag intervjuade jobbar med pedagogisk dokumentation. Fyra pedagoger är förskollärare och en pedagog är barnskötare med flerårig erfarenhet. Anledningen till att jag valde att intervjua en barnskötare är för att kunna få en annan syn på dokumentation, eftersom det är förskollärare som är ansvariga för dokumentation enligt läroplanen. Genom att intervjua en barnskötare kan jag förhoppningsvis få ett annat perspektiv på problematiken jag undersöker. Anledningen till att majoriteten utav mina intervjupersoner är just förskollärare är att denna studie handlar om dem. Dessutom så betonas förskollärarens ansvar för dokumentation i läroplanen och därför ville jag främst höra deras röst.

Jag valde medvetet mina intervjupersoner för att kunna få en bra variation. Jag valde fyra pedagoger där två av dem har mer än tjugo års erfarenhet medan resterande har jobbat i några år. En pedagog jobbar på en fristående förskola med flerspråkiga barn, medan resten av pedagogerna jobbar på kommunala förskolor. En förskola befinner sig i ett högresurs-område och de flesta barnen har svenska som modersmål.

Andra förskolor är i medelresurs-områden där barn har olika modersmål och bakgrund.

3.1 Forskningsetiska överväganden

Jag valde kvalitativ intervju som undersökningsmetod och frågade pedagoger i god tid om de var intresserade att medverka i min studie. Två pedagoger känner jag personligen sen innan men jag anser inte att det har påverkat min studie negativt, tvärtom har jag upplevt att pedagogerna kände sig mer bekväma och kunde tala öppet om sina känslor kanske mer än vad de andra gjorde. Jag har förklarat vad intervjun kommer att handla om och att all information kommer behandlas konfidentiellt och att de förblir helt anonyma. Jag har även upplyst dem om att intervjuer kommer användas enbart i forskningssyfte. Jag har meddelat pedagoger att jag kommer spela in intervjun då det underlättar för mig att vara fokuserad under intervjun. Intervjuerna har jag

transkriberat i efterhand och slutligen analyserat vissa utvalda delar utav intervjuer med hjälp av tidigare forskning i området och teorier. Alla namn är ändrade så att pedagogerna inte går att känna igen och inte heller förskolor där de jobbar. Intervjuerna ägde rum på pedagogernas arbetsplatser efter deras arbetstid. Allt ovan nämnt stämmer med Vetenskapsrådets riktlinjer i dokumentet *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Jag formade mina frågor utifrån syftet med min studie och utifrån frågeställningar. Jag hade några inledande informativa frågor som besvaras med korta svar medan resten av frågorna krävde djupare svar och reflektioner.

Mina fördjupande frågor handlade om pedagogers tankar, reflektioner och syn på olika teman som berör dokumentation på förskolan. Utifrån svar på dessa frågor kunde jag få material för min studie gällande pedagogers upplevelser och erfarenheter kring dokumentation.

Jag försökte att ställa öppna frågor där det lämnas stor tolkningsutrymme för intervjupersoner. Jag försökte vara den lyssnande intervjuaren men ibland försökte jag styra intervjun för att ta reda på något som lät intressant för mitt forskningsområde i pedagogernas berättelser. I sista frågan gav jag möjligheten till pedagoger att förklara eller tillägga något om de ansåg att de hade mer att berätta om ämnet.

På vissa förskolor har jag även fått titta i barnens pärmar som exempel på hur de jobbar med barnens portfolio där föräldrarna godkände att jag tar del av dem, eller så har de visat mig sina individuella mål för respektive förskola som gäller även dokumentation. Jag uppskattade att några av pedagoger var villiga att presentera deras dokumentationer för mig för att jag kunde få insyn i den pedagogiska dokumentationen de utför.

3.2. Presentation av intervjupersoner

Anna är förskollärare och jobbar på en förskola belägen i ett högresurs område med närhet till natur, havet och stranden. Anna har jobbat i 27 år som förskollärare och 9 år på nuvarande förskolan. På avdelningen har de 20 barn i åldrarna 1-3 år. Hon jobbar heltid och de är totalt 3 heltidspedagoger på hennes avdelning.

Cecilia är barnskötare i grunden och har utbildats till förskollärare för 10 år sedan. Hon har lång erfarenhet av arbetet i förskolan då hon jobbade som barnskötare innan också. På hennes avdelning har de 20 barn i åldrarna 1-4, och de är 4 pedagoger, två som jobbar heltid och två 75 %.

Sanna är förskollärare och jobbar i en kommunal förskola i en grannkommun. Hon har 3 års erfarenhet då hon tog sin examen år 2011. På hennes avdelning har de 31 barn i åldrarna 1-5 och de är sammanlagt 7 pedagoger som jobbar.

Astrid är förskollärare och har jobbat i 25 år som förskollärare. Hon arbetar på en fristående förskola och på hennes avdelning har de 20 barn i åldrarna 4-5 år och de är 3 pedagoger som jobbar.

Jenny är barnskötare och har jobbat i 8 år på en kommunal förskola. På hennes avdelning har de 16 barn i åldrarna 1-3 och de är 3 pedagoger, varav 2 arbetar heltid och en 75 %.

4. Presentation av empirin

I detta kapitel presenterar jag utvalda delar av intervjuer som jag har analyserat med hjälp av teorier och begrepp som tas upp i litteraturgenomgången. Rubrikernas titel valde jag utifrån mina intervjufrågor, då jag ansåg att det var mest lämpligt för att antyda vad följande stycke kommer att handla om.

4.1. Intervjuerna

Jag har använt mig av kvalitativa intervjuer och har försökt ställa öppna frågor som jag har formulerat i förväg eftersom jag ville kunna jämföra pedagogernas svar på mina frågor (se bilaga 1). Intervjuerna ägde rum på pedagogernas arbetsplats efter arbetstid.

Jag anser att intervjuerna var väldigt innehållsrika och intressanta. Eftersom jag intervjuade både pedagoger som har jobbat längre och sådana som har jobbat lite kortare tid fick jag olika svar. I vissa frågor har jag fått nästan likadana svar som t ex i frågan om hinder. När det gäller andra frågor har jag fått reda på några pedagogers funderingar om saker jag aldrig tänkte på innan. Intervjuerna var lärorika och det var en spännande erfarenhet. Jag upplevde att pedagogerna kände att det var skönt att kunna tala om sina tankar och bekymmer med någon som inte är direkt kopplad till arbetsplatsen.

Jag frågade mina intervjupersoner om deras tankar kring dokumentation och närvaro. Några pedagoger svarade att det är väldigt svårt att vara både närvarande och dokumenterande samtidigt, medan andra tyckte att dessa två uppgifter går in i varandra.

4.2. Hinder

Sedan dokumentationsarbetet lyftes fram i den reviderade läroplanen för förskolan har det nu blivit en självklar del i pedagogernas arbete på förskolan. Om man jämför den gamla läroplanen för förskolan med den nya finner man en drastisk skillnad när det gäller just dokumentation. Jag blev nyfiken på vilket sätt pedagogerna lyckades anpassa sig till de nya kraven när det gäller

dokumentation, speciellt de som har jobbat länge. Jag undrade även om de upplever några hinder i arbetet med dokumentation efter att läroplanen för förskolan reviderades år 2010 och vilka i så fall. De flesta pedagoger svarade att brist på tid är det största hindret i arbetet med pedagogisk dokumentation. Wehner-Godée (2000) skriver att det är en stor risk att tiden blir ett hinder. Hon anser att arbetet med dokumentation måste ersätta något annat och får absolut inte läggas till som ett ytterligare uppdrag för pedagoger. Enligt min uppfattning upplever pedagogerna att de har fått ytterligare en arbetsuppgift och dessutom knappt någon tid för att utföra den på ett bra sätt. Jenny säger

Först när jag fick höra om det [om de nya riktlinjerna i läroplanen], tänkte jag: *Nej! Inte en grej till! Jag gör inte en grej till.* Sedan vet man ändå att det är för barnens skull...

En förskollärare som har arbetat i ca 25 år uttrycker att hon känner även frustration när hon tänker på dokumentation och hon menar att själva inställningen kan försvåra dokumentationsarbetet, Astrid säger

Man kan själv vara ett hinder, dokumentation kan vara frustrerande

Astrid känner sig inte tillräckligt kompetent för sin nya arbetsuppgift eftersom hon anser att hon saknar relevant kunskap, och dessutom menar hon att hon blir frustrerad och besviken eftersom tiden inte räcker till för att göra någon bra dokumentation. Detta resulterar till ett inre motstånd till dokumentationen som hon känner och dokumentationen blir allt annat än givande och rolig för henne. Därför upplever hon att hon själv kan vara ett hinder.

Anna berättar å andra sidan något nytt som hon upptäckte med dokumentationsarbetet

Det är min rädsla för att se mig själv, se min roll i det hela. Att våga vara kritisk mot mig själv.

Anna har jobbat som förskollärare i 27 år. För bara 4 år sedan förändrades en förskollärarens uppgifter i och med att läroplanen reviderades år 2010, vilket innebär att hon blev tvungen att förändra och ”uppdatera” sitt arbetssätt efter hela 23 års arbete som förskollärare. Hon anser att det nya sättet att arbeta med dokumentation gjorde att hon fick syn på sitt förhållningssätt. Hon

berättar att hon inte riktigt vågade se sig själv och sin roll som pedagog. Hon upplevde att den förändrade eller det nya arbetssättet med dokumentation gjorde henne synlig för sig själv. Här kan det vara viktigt att nämna Vygotskijs tankar om metakognition. I detta fall ser vi att även pedagogen upplever att dokumentationen hjälper henne att se sig själv som pedagog och reflektera över sin roll och sitt uppdrag. Detta ger henne en möjlighet till kritik men också till förbättring. Detta innebär att hon kan utvecklas med hjälp av dokumentation, om hon bara vågar vara kritisk mot sig själv. Samma exempel kan naturligtvis tillämpas även på barn. Dokumentation kan underlätta för barn att se sig själva, se vad de kan eller vad de en gång inte kunde vilket gör deras lärande synlig och konkret och bidrar till en reflektion om sig själv.

4.3. Känslor och tankar om pedagogisk dokumentation

Jag ville höra om pedagogernas tankar och känslor kopplade till dokumentation. Jag ställde en öppen fråga *Vad tänker du på när du tänker på dokumentation?* för att kunna få så djupa och varierade svar som möjligt.

Pedagogerna svarade väldigt olika på min fråga om tankar som dokumentation väcker hos dem.

Anna säger:

Den är för barnens skull, att man kan gå vidare att man kan möta dem och utmana dem, att när man sitter och dokumenterar sedan reflekterar att man har en tanke om vad var det som hände.

Anna menar att dokumentation görs för barnens skull. Genom pedagogisk dokumentation får pedagogerna redskap för att kunna möta barns behov och utmana dem. Hon menar att reflektion är en självklar del utav dokumentationsarbetet.

Cecilia är ärlig och berättar öppet att hon känner ibland att det är jobbigt med dokumentation. Sedan förklarar hon att denna känslan uppstår främst pga. brist på tid. Hon säger att de är medvetna om att det görs för barnens skull men *räcker tiden till?* frågar hon sig.

Dokumentation har blivit av stor betydelse för barnen, pedagogerna, verksamheten och även hela förskolläraryrket. Sanna förklarar så här vad dokumentation betyder för henne

För mig är det viktigt för jag kan med hjälp av dokumentation berätta för föräldrarna "Detta har ditt barn gjort idag", jag har bilder och visar de har lärt sig detta och detta. Annars är det ingen mening att jag jobbar som förskollärare.

Hon ser dokumentationen som en bekräftelse på det utförda arbetet och aktiviteter. Hennes inställning är att dokumentation är ett bevis för alla andra utomstående att personalen på hennes förskola arbetar pedagogiskt. Lenz Taguchi (1997) skriver att dokumentationen bör vara ett underlag för pedagogens reflektioner kring det som har hänt för att han/hon ska kunna ta nästa steg. Detta är enligt Sanna själva meningen med att vara förskollärare. Utifrån hennes svar tolkar jag som att dokumentationen är för föräldrarnas skull, barnen nämns inte alls i detta sammanhang. Sanna har jobbat i snart 3 år och har inte erfarenhet av arbetet innan läroplanen för förskolan reviderades år 2010. Jag blev fundersam efter hennes svar då det verkade som att dokumentation är något centralt i förskollärarens uppdrag på förskolan, men vad var förskollärarens främsta uppdrag innan nya riktlinjer om dokumentationsarbetet börjat gälla?

Astrid säger

När jag tänker på dokumentation tänker jag ofta... frustrerande, när ska det hinnas?

Astrid säger att hon blir frustrerad när hon tänker på dokumentation. Hon anser att hon inte har tillräckligt tid att kunna dokumentera och reflektera över den gjorda dokumentationen. Jag upplever att hon är väldigt missnöjd med dokumentationsarbetet på sin arbetsplats.

4.4. Kan man vara närvarande och dokumenterande pedagog samtidigt?

Under den tiden jag var på min verksamhets förlagda utbildning på förskolan upplevde jag att pedagogerna hade svårigheter att dokumentera och samtidigt uppmärksamma barngruppen

själva, utan de tog hjälp av sina kollegor när de dokumenterade. Detta eftersom det är svårt att hinna med alla uppgifter samtidigt.

Wallin (1996) menar att det är svårt att vara uppmärksam i barngruppen och samtidigt dokumentera men att det är en färdighet som måste övas för att en ska kunna behärska den. Idealet är enligt henne att två pedagoger hjälps åt i dokumentationsarbetet men det är självklart inte alltid möjligt.

Anna upplever att medan man dokumenterar är man inte lika närvarande, men att dokumentation kan bidra till att pedagoger blir mer närvarande i det fortsatta arbetet.

Det är svårt. Det är det jag säger. Ser man genom kameran, då är man inte där! Då är det mer fokus på dokumentation. Man behöver dokumentation för att se sig själv och på det sättet vara medveten om sin roll, då kan det underlätta att vara närvarande. Men det är svårt.

Hos Anna märker jag att hon måste "stänga av" omgivningen och fokusera på tillfället och händelsen just i den stunden hon dokumenterar. Hon är medveten att dokumentationen hjälper till att "se sig själv" och hur man är som en pedagog, men samtidigt menar hon att man tappar fokus för barngruppen i den stunden man dokumenterar.

Cecilia anser att det är två olika saker för henne, är hon närvarande så kan hon inte dokumentera i den stunden och tvärtom. Hon vill helst ha olika tillfällen där hon kan helhjärtad vara antingen närvarande eller dokumenterande.

Ska jag vara närvarande då måste jag fokusera hundra procent, jag vill kunna ge hela mig till barnen och ta tid och lyssna på dem, höra vad de behöver och vad de vill. Ska jag observera dem, då vill jag helst vara utanför gruppen, det kan jag göra under min planering då kan jag ägna tid åt det, observera barn och liknande.

Här handlar det också om närhet och distans. Upplever pedagogen att han/hon måste komma nära några barns lek och dokumentera är det självklart att man blir mindre uppmärksam på resterande barn i barngruppen, då kan man upplevas som distanserad från resten av barngruppen. Samtidigt kan man betraktas som väldigt närvarande och fokuserad på några barns samspel.

Sanna tolkar att dokumentation och närvaro hör ihop och att man är alltid både och.

Det är... vi tar ju bilder. T ex vi ser att två barn leker i båten de brukar inte göra det, så hämtar jag min kamera för att fota och jag ställer frågor då är jag liksom närvarande och bygger på deras lek. Självklart är man närvarande man tar inte bara bilder.

Jag tolkar Sannas svar som att hon lätt kan vara närvarande om hon kommer riktigt nära barnens lek och dokumenterar. Hon har dock inte samma nivå av närvaro ifall hon fokuserar istället på hela barngruppen medan hon försöker dokumentera några barns lek, vilket upplever andra pedagoger också.

Jenny anser att det kan vara lite svårt att vara både närvarande och dokumenterande men att det går. Det krävs att man övar och känner av vad situationen kräver och vad barn behöver just i den stunden.

Det är väldigt svår balansgång. Om du ska vara helt närvarande då blir det svårt att dokumentera, ska du vara dokumenterande kan barnen uppleva dig som en åskådare och inte någon som de känner de kan vända sig till om de behöver något. De kan vara tillsammans men man ska vara försiktig.

En av pedagogerna upplever dokumentationen som svår och anser att det krävs tid och särskilt kompetens för att bemästra den. De flesta pedagoger tycker att de inte är helt närvarande när det gäller fokuset på hela gruppen men anser att dokumentationen underlättar för pedagogen att vara närvarande i framtiden.

Jag har märkt att några pedagoger berättar mer utifrån ett perspektiv där hela barngruppen står i fokus och andra berättar om några få barn som är i fokus när det gäller närvaro och dokumentation. Alla pedagoger har väldigt lika åsikter i denna fråga även om de svarade utifrån lite olika perspektiv.

4.5. Vad förändrades i arbetet med dokumentation sedan Lpfö 98 reviderades?

Mycket i läroplanen för förskolan har förändrats sedan den reviderades år 2010, särskilt gällande dokumentationsarbetet på förskolan. Jag ville höra pedagogernas tankar och funderingar om vad

som förändrats i arbetet med barnen. Alla pedagoger svarade att förändringen är väldigt stor och märkbar. De berättar dock om olika aspekter av denna förändring. Anna berättar om sin osäkerhet först när läroplanen för förskolan reviderades år 2010. Hon ser fördelar med den, men hon upplevde svårigheter själv i början.

Det är väldigt påtalat förskollärarens roll, ansvar... För något år sen så tänkte man, men jag kan inte det här, jag kan inte det! Men det är klart att det står, och det är klart att det är bra att man vet vem som är ansvarig för dokumentation.

Hon förklarar att hon kände sig inte redo och inte tillräckligt kunnig att utföra dessa nya uppgifter helt plötsligt. Sedan menar hon att hon tycker att det ändå är bra för att det är tydligt vem som ansvarar för vad, på detta sätt blir det mer troligt att dokumentationen blir gjord. Nu har de arbetat mycket med dokumentation på just hennes förskola och har till och med anställt en förskollärare som skrev sitt examensarbete om dokumentation för att de kände att de var i behov av denna kompetens. Hon anser att de har utvecklats mycket och att hon känner sig trygg nu i sin roll även om hon inte är helt nöjd än. Anna upplever att det har skett en förändring i arbetet med pedagogisk dokumentation

Innan det inte var pedagogiskt utan, ja det här hände och det var lite gulligt och lite roligt. Men nu har vi en annan tanke med det. Nu är det fokus på oss.

Enligt Annas uppfattning av den reviderade läroplanen anser hon att det är pedagogerna som hamnar i fokus och de blir ”granskade” på något sätt. Det är intressant att hon upplever att dokumentation ger henne svaret på frågan hur hon är som förskollärare. I läroplanen för förskolan framgår det att det är verksamheten som ska granskas och utvärderas och definitivt inte barnen eller pedagogerna. I det nya arbetssättet med dokumentation ser pedagogerna möjligheter till utveckling av både barnen och även sig själva som pedagoger.

Sanna tolkar att den reviderade läroplanen höjde kvaliteten och statusen på förskolan. Det blev mer seriöst enligt henne.

Innan den här, om man tittar på förskolan det är mer matematik teknik och naturvetenskap sen läroplanen har reviderats det har blivit mer meningsfullt, det är mer professionellt. Nu vet vi vad mitt ansvar är som förskollärare.

Läroplanens syfte är att höja kvaliteten i den pedagogiska verksamheten över hela landet, skriver Pramling Samuelsson och Sheridan (1999). Sanna anser att det har kommit in mer naturvetenskap och matematik efter att läroplanen för förskolan reviderades och detta gör förskolan enligt henne till en mer meningsfull och professionell verksamhet.

Jenny berättar att hon tycker att det är roligt att folk tror att om man är pedagog så kan man läroplanen utantill. Det kan hon inte men hon känner till det viktigaste

Innan den här nya läroplanen, man tittade på dokumentation men man utvärderar inte på samma sätt och man involverar inte barnen. Vilka mål som finns och vilka mål som har uppmärksammats och hur mycket. Den största förändringen är att man är mycket mer observant nu och man kopplar det direkt till läroplanens mål man kopplade en del också då... men det krävdes längre tid. Nu är det mer spontant.

Hon lyfter upp en viktig sak och det är att barn involveras i den pedagogiska dokumentationen. Att involvera barn i diskussion om den pedagogiska dokumentationen kan hjälpa de att fundera över sin kunskap. Att barn blir medvetna om läroprocessen de gick igenom, att de funderar och reflekterar över den kan fördjupa deras förståelse för det som har skett.

Den största förändringen är dock att pedagogerna kopplar händelser mer till läroplanens mål, hon menar att de sker spontant nu.

4.6. Vad tillför pedagogisk dokumentation i arbetet med barnen?

Vad är konkreta positiva aspekter av en god dokumentation enligt pedagogerna? Lenz Taguchi (2005) skriver att pedagogisk dokumentation är en slags kommunikation och ett förhållningsätt. Ann Åberg (2005) förklarar att dokumentation inte nödvändigtvis är en avbildning av verkligheten och en sanning utan ens egen tolkning av händelser. Hon anser att det är viktigt med gemensam diskussion i arbetslaget för att kunna få bättre förståelse kring någon händelse. Vidare menar hon att syftet med dokumentationen inte är att hitta sanning. Syftet är hellre att förstå händelser på olika sätt och använda sig av pedagogernas olika sätt att resonera kring den för att välja ut vidare steg i arbetet med barnen. Forskarna lyfter upp flera positiva aspekter av den pedagogiska dokumentationen men hur ser det ut i praktiken för mina intervjupersoner? Några

pedagoger menar att dokumentationen är främst för barnens skull och det visar på deras lärande och intressen. Andra pedagoger upplever att det faktiskt är just de som pedagoger som gynnas mest av den pedagogiska dokumentationen, de får syn på sitt förhållningssätt och sin barnsyn och får möjlighet att reflektera över den.

Anna ger ett exempel där barn ser tydligt sin utveckling och lärande genom att titta i sin pärm.

Det är... jag kan ta ett exempel där ett barn säger "Nu kan jag, förut så kunde jag inte.

Dokumentation blir tydlig för barnen och synliggör deras lärande. Anna jobbar på en småbarnsavdelning och därför blir hon glad när ett barn säger "*Nu kan jag, förut kunde jag inte*" eftersom små barn har oftast inte så stor ordförråd och genom att titta på bilderna i sin pärm ser de tydligt hur de har utvecklats genom åren. Barnen ser sina framsteg vilket kan stärka deras självkänsla. Lenz Taguchi (1997) skriver att dokumentation svarar på frågor om vad barn kan, hur de tänker och frågor kring deras läroprocesser. Med hjälp av dokumentation får barn syn på hela läroprocessen, både "före" och "efter". Det hjälper dem enligt Vygotskijs teori om metakognition att förstå deras väg till lärande. Det kan bli en bekräftelse på deras framgångar och nya upptäckt om omvärlden, dokumentationen är konkret och tydlig för barnen att läsa av. Jag anser att dokumentationen kan användas som en uppmuntran för att stärka barnens självkänsla och få de att bli ivriga på deras väg till kunskapsskapande. När pedagogen visar bilder eller gamla teckningar och jämför med barnets prestationer just nu, kan det fungera som en berömmelse och uppmuntran för barnen att inte ge upp och att våga tro på sig själv.

Sanna anser att det viktigaste är att barnen ser och reflekterar över sitt lärande. Deras lärande blir dokumenterad och konkret. Det gör det enkelt för dem att förstå att de har gått igenom en process av lärande. För pedagogernas del blir det att arbetet blir lättare när de vet var barn befinner sig i utvecklingen och hur man kan fortsätta utmana dem vidare.

Det tillför att man ser vad barnen har lärt sig. Det gör mycket för verksamhetens kvalitet, det är inte för oss det är för barnens skull. Att man vet vad barnen kan och att man kan hjälpa dem att utvecklas vidare.

Jag märker att hon inte upplever att dokumentationen kan vara för pedagogers skull också, utan hon fokuserar mer på barnen och menar att dokumentationen är främst för barnens skull.

Enligt Vygotskijs utvecklingszon kan dokumentation synliggöra och visa på barns nuvarande prestationsnivå. Detta kan hjälpa pedagoger att utmana barn från deras prestationsnivå vidare till deras potentiella nivå och på detta sätt skapa en utvecklingszon för barnen.

Något som är viktigt att nämna här är att dokumentation inte är nödvändigtvis en sanning och dokumentation kan ibland även vara missvisande, och här är det mycket viktigt med gemensam diskussion i arbetslaget. Via en gemensam diskussion och reflektion kring någon händelse kan pedagoger få en klarare bild av vad som händer, man kan komma närmare sanningen.

För Cecilia innebär dokumentation en komplex utvärdering och analys av hela verksamheten, arbetslaget och det arbetet som utförts.

Det tillför det här att man öppnar upp själv, man måste vara observant för att kunna se barnen, jobbar vi rätt, eller jobbar vi fel, går barnen framåt, står vi stilla och varför gör vi det. Det väcker tankar och reflektioner och ja man granskar sig själv.

Enligt Cecilia lyckades man som pedagog om man utmanade barnen i deras lärande och lyckades väcka deras lust för lärande. Hon menar att dokumentationen ger henne svar på en mängd frågor som berör det pedagogiska arbetet. Dokumentationen är oerhört viktigt för pedagoger, den ger en grund för deras fortsatta arbete.

Jenny anser att dokumentation får en att tänka klarare kring sin roll som pedagog. Hon menar att dokumentationen hjälper främst pedagogerna i deras arbete.

Det väcker mycket frågor och tankar. Vad är det du gör och varför gör du det, det sätter igång diskussion med barnen föräldrar pedagoger möjlighet till utveckling möjlighet till förbättring. Det hjälper till i arbetet.

Jenny har en väldigt positiv syn på dokumentation. Hon tar upp viktiga fördelar med dokumentation, såsom reflektion, möjlighet till förbättring och utveckling av verksamheten. Lenz Taguchi (1997) menar att genom pedagogisk dokumentation får pedagogen möjlighet att se barnet på nytt, att tänka, lyssna och ifrågasätta i en gemensam reflektion allt det upplever. Hon

menar att dokumentationen hjälper pedagogen att förstå sin roll bättre och därigenom följa sin egen läroprocess och samtidigt följa även barnens läroprocesser.

Astrid menar att dokumentation kan vara mycket bra, men hon upplever samtidigt att vissa förskolor överdriver med dokumentation utan att reflektera över den. Hon förklarar inte så djupt på vilket sätt hon menar att dokumentation kan vara bra och för vem är det bra egentligen.

Det tillför mycket, det är mer kunskap. Det kan vara mycket bra. Jag har också genom åren varit på förskolor där väggarna är täckta med dokumentation. Jag kan inte riktigt förstå meningen med det heller. Det är inte mängden och inte kvantiteten utan hellre då att det kommer något då och då som det finns en tanke bakom.

Astrid har lång erfarenhet och har provat på olika sätt att jobba med barn. På vissa förskolor har väggarna varit täckta med dokumentation, men man har inte gått vidare med den, utan dessa dokumentationer blev till prydnader istället för pedagogisk material som kan underlätta personalens arbete på förskolan. Hennes slutsats är att det är inte mängden av dokumentation som visar på ett bra arbete i förskolan, utan genomtänkta dokumentationer som har en grund och en djupare mening. Även Wehner- Godée (2000) skriver att många förskolor uppfattar att dokumentation innebär att alla teckningar och foton på barn måste sättas upp på väggarna. Hon förklarar att det är mycket mer än så, och att en pedagogisk dokumentation inspirerad från Reggio Emiliens arbetssätt kräver att man tolkar, analyserar och fördjupar sig i dokumentation (Wehner- Godée, 2000). Målet är här att göra barnens lärande synligt och att utvecklas som pedagog på vägen dit.

4.7. Vad skulle du önska förändra för att förbättra dokumentationen?

Denna fråga kändes så självklar att ställa till mina intervjupersoner. Efter att de fick berätta om sina tankar om dokumentation, hinder och fördelar ville jag ta reda på deras tankar kring förändringar som de själva skulle införa om de hade möjligheten. Alla pedagoger önskar sig mer tid för arbetet med dokumentation. Jenny upplever att mer tid och resurser är det viktigaste för

att förbättra dokumentation. Hon menar att det kan bli även säkerhetsrisk om man är för få pedagoger i en stor barngrupp.

Det optimala är tid och möjlighet. Att man har lätt åtkomst till olika ställen, personal, ekonomi osv. Det kan bli en säkerhetsrisk, för att man inte har resurser och det kan man alltid förbättra.

Cecilia föreslår att en bestämd schemalagd tid kunde stått i läroplanen. Detta för att undvika missförstånd och samtidigt garantera kvaliteten.

Något som kunde stått i läroplanen är, att vi har bestämt hur lång tid vi har för planering. Och det hade varit bra med en planeringsavlösare, det hade varit mindre stressigt om vi hade vetat att det fungerar i barngruppen. Verkligheten är annan än vad som står i läroplanen, det är en vision det är något som skulle kunna fungera men tyvärr så är inte verkligheten alltid likadan.

För henne är läroplanen "det önskvärda" men verkligheten stämmer inte alltid överens med läroplanen tyvärr. En planeringsavlösare skulle underlätta under de timmarna pedagogerna planerar, menar hon. Hon är inte heller nöjd över de väldigt olika arbetsförhållandena för pedagogerna runt om i landet. Vissa pedagoger har mycket tid för dokumentation reflektion och utvärdering medan andra har väldigt lite tid och dessa stora skillnader påverkar självklart kvaliteten av dokumentationsarbetet. Hon menar att det kunde varit bestämt från början så att det blir rättvist och lika för alla pedagoger vilket skulle enligt henne garantera bättre resultat.

Annas åsikt är att man hade kunnat börja med lite enklare och mindre dokumentationer tills man kommer in i hela processen av dokumentationsarbetet. Hon menar inte att dokumentationen bör vara enkel i bemärkelse "simpel" utan att man ska hitta ett enkelt sätt att utföra dokumentation på.

Det är i så fall att man... Inte göra dokumentationen enkel för att den ska vara enkel. Men inte krångla till det?

Utifrån hennes svar tolkar jag att hon anser att dokumentationsarbetet är onödigt invecklat och krångligt. Hon upplever dokumentationen som svår och komplicerad och menar att många pedagoger vågar inte riktigt dokumentera så mycket då de anser att det ändå inte kommer vara

bra. Hennes förslag är att börja med små steg, förenkla dokumentationen för en början och sedan öka gradvis till högre nivå.

Astrid känner att hon skulle behöva mer kunskap, mer spänning för att bli mer motiverad att jobba med dokumentation.

Jag skulle vilja lära mig mer, skulle vilja känna mer "Wow, vad kul!" Man behöver den känslan när man har jobbat lite längre.

Hon berättade att personalen på hennes förskola fick läsa ett kapitel från boken "Lyssnandets pedagogik" av Ann Åberg och Lenz Taguchi och hon sa att hon blev riktigt inspirerad och kände att hon genast ville göra spännande projekt med barnen och dokumentera hela processen, sedan har de även haft ett tema som handlade om drakar efter barnens önskemål. Enligt henne så skulle motivation öka lusten och kvaliteten på dokumentation för hennes del.

4.8. Nackdelar med dokumentation om sådana finns?

Alla pedagoger anser att dokumentationen är bra, både för pedagoger, barn och hela verksamheten. Vissa pedagoger går även längre än så och förklarar på samhällsnivå att dokumentationen underlättar för alla utomstående och politiker att ta del av den pedagogiska verksamheten och att dokumentationen är en slags garanti för kvaliteten av arbetet. Jag undrade om alla mina intervjupersoner ser enbart positiva aspekter och fördelar med dokumentation och finns det några möjliga nackdelar enligt deras uppfattning.

Cecilia säger att en möjlig nackdel kan vara att barn bedöms utifrån vad de kan och inte kan och att man ständigt jobbar med deras utveckling. Jag upplever att pedagogen inte har förstått meningen med dokumentation, eller så har hon förväxlat dokumentation med barnobservation.

Ibland tycker jag att man dokumenterar sönder barnen. Barnen får inte stanna upp utan det ska gå vidare hela tiden, hur ska vi jobba med detta och detta. Ibland kan det vara lite stressande, för barnen och föräldrarna. Man blir jämförd.

Cecilia verkar inte nöjd med dokumentationsarbetet på sin arbetsplats. Jag upplever som att hon känner sig tvingad att handla på detta sätt, att ständigt följa upp barns utveckling och att jämföra barn. Hon verkar tro att detta påverkar barnen negativt.

Går barnen framåt, står vi stilla och varför gör vi det?

Hela tiden upplever hon att hennes arbete blir en granskning av barnen. Går vi framåt (i arbetet med barnen) eller står vi stilla, om barn inte uppnår de önskade framsteg- varför är det så?

Hon verkar vara stressad av detta, men hon erkänner att även barnen och föräldrarna märker av denna stämning och som resultat blir de stressade också. Sandvik och Spurkland (2011) skriver att en positiv helhetssyn på barn bör vara grunden för dokumentation på förskolan. Enligt dem får barnen inte bedömas utifrån ”normen” utan utifrån sina egna framsteg.

Andra pedagoger ser andra faror med dokumentationsarbetet. Astrid menar att det finns en risk att dokumentationen tar över det pedagogiska arbetet med barnen.

Det kan bli helt fel. Många pedagoger tycker att dokumentationen tar för mycket tid ifrån barnen. Dokumentation får inte ta över för mycket, för då kan du inte vara närvarande och tillgänglig för barnen.

Astrid vill främst vara närvarande och tillgänglig för barnen. Hon menar att det är viktigare att bemöta barnens behov än att hela tiden dokumentera vad barnen gör. Istället vill hon vara med barnen i det de gör, och inte bara betrakta dem.

Även Jenny tycker att den största nackdelen är att man låter dokumentationen ta upp för mycket av ens tid. Då kan det bli fel.

Nackdelen är om det tar för lång tid från barngruppen. Det viktigaste är att hitta ett sätt att underlätta för sig själv man måste kunna balansera, i arbetslaget och i barngruppen. Man måste ha fokuset där den behövs mest. Vi är där för barnens skull.

Både Astrid och Jenny tar upp samma problem med dokumentation som kan vara en möjlig nackdel och det är att dokumentation tar för mycket tid från barnen, d.v.s. pedagoger är för upptagna med dokumentation och planering att de inte hinner vara där för barnen.

Lindgren och Sparman (2003) menar att arbetsförhållanden försvåras för pedagoger då de är tvungna att erbjuda omsorg och ta hand om barn samtidigt som de ska analysera och utvärdera

barns beteende genom dokumentation. De frågar om det är så att vi tar mer tid ifrån barnen genom att planera in fler och fler aktiviteter som ska dokumenteras och på det sättet hindrar barnen från den fria leken. Här måste pedagogerna prioritera rätt och se barngruppens behov och intressen.

Sanna berättar om en annan erfarenhet när det gäller nackdelar med dokumentation. Hon anser att pedagog kan förstöra barnens lek om barnen upptäcker att de blir betraktade så tappar de lusten att fortsätta leka. Ett annat hinder hon stött på är att barn inte vill bli dokumenterade.

Det kan vara en nackdel att man förstör deras lek eller att barn inte vill bli dokumenterade.

Ingrid Lindelöf (2011) skriver att enligt Bente Svenning barnet måste ha rätt att välja bort dokumentation. Lindelöf skriver att det är ett problem att barn blir bedömda även om det inte är själva meningen med dokumentation, men att det finns ytterligare ett problem till och det är just barnens integritet och rätt att vägra bli dokumenterad (Svenning, 2011). Jag fick en känsla som att dokumentation av barnen på förskolan anses vara en självklarhet hos alla pedagoger och man misstänker direkt att det måste vara något "fel" på barnet om det vägrar bli dokumenterad. Detta verkade oerhört intressant och viktigt att fundera över. Hur mycket lär vi barnen om inflytande och delaktighet om vi försöker "övertyga" barnen till att göra något som de inte vill bara för att vi vuxna vill det? Sanna berättade att de hade en pojke i barngruppen som vägrade bli dokumenterad. Personalen har jobbat mycket med hans självkänsla och nu går det utmärkt att fotografera och dokumentera honom. Att de lyckades övertyga barnet till att bli dokumenterad tolkade pedagogerna som ett framsteg för honom då han lyckades övervinna sin "dåliga självkänsla". Det som förvånar mig att pedagogerna inte tänkte att det lika bra kan handla om att barnet gav upp sin rätt till att säga "nej" till dokumentation, att säga "nej" till pedagogerna.

5. Diskussion

I detta kapitel sammanfattar jag studiens frågeställningar och diskuterar studiens resultat utifrån svaren som jag har fått av pedagogerna. Vidare i kapitlet ”Slutsatser” diskuterar jag studiens resultat med hjälp av teorier och viktiga begrepp.

5.1. Resultatdiskussion

Syftet med min studie var att ta reda på pedagogernas tankar kring den pedagogiska dokumentationen på förskolan.

Utifrån intervjuerna tolkar jag att pedagogerna upplever dokumentation som viktig och de anser att den är nödvändig då den visar på lärande och utveckling. Några pedagoger menar att det blir jobbigt och frustrerande då det finns knappt tid för dokumentation. Alla anser dock att dokumentation måste göras och den har olika betydelse för olika pedagoger. En pedagog tolkar nya riktlinjer gällande dokumentation i läroplanen för förskolan som att fokus flyttas från barnen till själva pedagogerna och verksamheten. Detta är skillnad från det gamla tänkandet och det gamla sättet att dokumentera och bedöma barn utifrån ett utvecklingspsykologiskt perspektiv. Innan fokuserade pedagogerna på barns färdigheter och brister istället på hela verksamheten och hur verksamheten kan hjälpa barn att utvecklas på bästa sätt.

De flesta pedagoger menar att mer schemalagd tid för dokumentation skulle underlätta dokumentationsarbetet. En pedagog anser att man kunde inleda förändringsarbetet stegvis och börjat med mindre förändringar så att pedagogerna hinner vänja sig. En pedagog menar att det kunde stått i läroplanen exakt hur lång tid varje pedagog har för att arbeta med dokumentation. Detta skulle enligt henne säkra kvaliteten av dokumentationen. En pedagog tycker att hon behöver mer kunskap för att kunna utföra dokumentationsarbetet. Hon anser att mer spänningsfylld kunskap skulle motivera pedagoger att arbeta med dokumentationsarbetet.

Fyra av fem pedagoger upplever att brist på tid är det största hindret i arbetet med dokumentation. De flesta anser att de redan har så mycket av det praktiska arbetet som de måste hinna göra att det finns knappt tid över för andra saker såsom dokumentation. Då den nya

reviderade läroplanen för förskolan har kommit ut så har omständigheterna förändrats, ett ytterligare ansvar läggs på förskollärarna. Wehner-Godée (2000) anser att dokumentationsarbete måste ersätta något annat och får inte läggas till de befintliga uppgifter som en förskollärare redan har. Trots detta så upplever pedagogerna att den reviderade läroplanen belastade dem med ännu fler arbetsuppgifter än vad de hade innan. En förskollärare upplever att hon blir osäker, vågar hon granska sig själv? Hur ska hon nu kunna dokumentera kontinuerligt när hon har i hela 25 år arbetat på helt annat sätt. Hon berättar om sina känslor när den reviderade läroplanen kom ut år 2010, efter att hon fick läsa om allt ansvar som läggs på förskollärarna, att hon tänkte *Jag kan inte det här, jag kan inte det!* Hennes svar väckte många funderingar och tankar hos mig, kanske kunde man göra lite mindre förändringar i läroplanen i flera steg istället? På detta sätt skulle det bli lättare för pedagogerna att vänja sig vid de nya regler istället för att känna sig helt plötsligt inkompetenta och otillräckliga för arbetet som förskollärare pga. den reviderade läroplanens riktlinjer.

Alla pedagoger ser fördelar med dokumentationen. Några pedagoger tog upp att man bör prioritera tid med barngruppen framför arbetet med dokumentationen eftersom *vi är där för barnens skull.*

När det gäller nackdelar så svarade pedagogerna mycket olika. En pedagog sa att ett barn inte ville bli dokumenterat och detta tolkade de i arbetslaget som barnets dåliga självkänsla. Det var intressant för mig att ingen i hennes arbetslag reagerade och förklarade att det inte behöver handla om barnets dåliga självkänsla utan om barnets integritet och rätt att vägra bli dokumenterat. Detta gjorde mig mycket nyfiken i frågan om barns integritet och det är något jag skulle vilja forska kring i framtiden. En annan nackdel kan vara att pedagogerna *dokumenterar sönder barn* som en pedagog uttryckte det. Hon menar att man fokuserar mycket på utveckling och stressar på detta sätt barn som måste ständigt gå framåt och uppnå mer. Detta tyder på att man har missat syftet med dokumentation eftersom det inte är barns färdigheter, kompetenser och kunskaper som bör dokumenteras utan hela verksamheten.

När det gäller förändringen i arbetet med dokumentation efter att läroplanen för förskolan reviderades år 2010 så har alla pedagoger svarat att det var mycket positivt. Vissa anser dock att kraven i den reviderade läroplanen är orealistiska och att det är en vision av hur det skulle kunna

fungera men i verkligheten så stämmer det inte alltid. Alla pedagoger menar att det har blivit mycket tydligare och klarare när det gäller ansvarsfördelning.

Pedagogerna har svarat olika på min fråga om deras tankar kring möjligheter till att vara en dokumenterande och närvarande pedagog samtidigt. Vissa tog upp aspekten att de blir mer närvarande i just det de observerar och försöker dokumentera men mindre närvarande i hela barngruppen. En pedagog menar att det är en väldigt svår balansgång men att det går. På vissa förskolor har jag fått titta i barnens pärmar och såg tydligt hur de arbetar med dokumentation. Om jag hade haft mer tid så hade observation varit en självklar del utav min studie.

Jag intervjuade fyra förskollärare och en barnskötare för att kunna få lite olika infallsvinklar i denna fråga. Jag blev förvånad över att barnskötarna inte har någon som helst tid för planering på vissa förskolor men ändå ansvarar de för en grupp barn, att följa upp, dokumentera och ha utvecklingssamtal med barns föräldrar. Jag undrar hur ska de hinna göra allt detta utan någon schemalagd tid?

5.2. Slutsatser

Wehner- Godée (2000) skriver att tiden är det största hindret i dokumentationsarbetet. Detta har jag har jag fått bekräftat genom min studie. Jag även fått reda på andra hinder som pedagogerna upplever som t ex ett inre motstånd till dokumentation vilket resulterar i frustration. En annan pedagog upplever även rädsla eftersom hon känner sig inte tillräckligt kunnig för att dokumentera.

När det gäller närhet och distans skriver Lenz Taguchi (1997) att man uppfattar ofta att pedagogen tar ett steg tillbaka och dokumenterar, dvs att pedagogen är passiv i sin roll som dokumenterande pedagog. Mina intervjupersoner hade olika åsikter i denna fråga. Vissa ansåg att de måste ta ett steg tillbaka och bara observera barn, de måste stänga av omgivningen medan

andra pedagoger menade att man är både dokumenterande och aktiv i samspelet med barnen, de anser att närvaro och dokumentation hör ihop och går inte att skilja åt.

Mina intervjupersoner känner igen vikten av metakognition genom dokumentation. En pedagog menar att hon upplever att det förändrade arbetssättet med dokumentation gjorde henne synlig för sig själv, och genom dokumentation fick hon möjligheten att reflektera över sin barnsyn och sitt förhållningssätt. Något mer som jag kunde förstå utifrån intervjuerna är att pedagogerna anser att ens barnsyn och förhållningssätt kan ses som något föränderligt, vilket överensstämmer med Lenz Taguchis tankar om det konstruktionistiska perspektivet där vuxnas barnsyn och förhållningssätt betraktas som föränderligt. En pedagog uppfattar att dokumentation som en väg till metakognition som är mycket viktig för barnen eftersom de får chansen att reflektera över sin kunskap på ett väldigt tydligt och konkret sätt.

Under en intervju blev jag nyfiken i frågan om barnets rätt till att neka att bli dokumenterad. Lindgren och Sparman (2003) hävdar att det finns ett behov av en etisk diskussion om barns integritet pga. den ökade dokumentationstrenden där barnen sällan har möjlighet till att vägra bli dokumenterade.

Palla (2011) menar att det kan finnas en risk med dokumentation där den betraktas som ”sanningen” om barnen. En pedagog ansåg att det kan vara en möjlig nackdel att barnen blir stressade av att ständigt vara dokumenterade och att de blir jämförda med andra barn.

Jag upplever att det sker en missuppfattning bland vissa pedagoger där de förväxlar dagens dokumentation med utvecklingspsykologiska barnobservationer som pedagogerna gjorde innan. Dahlberg, Moss och Pence (2002) menar att det är viktigt att skilja mellan dokumentation och barnobservation. Det är inte meningen att dokumentera barn för att kunna jämföra det barnet med andra jämnåriga utifrån ”normen” och det är just dessa fel som vissa pedagoger gör som stressar både barn och föräldrar.

Lindgren och Sparman (2003) varnar att det finns en risk att dokumentationsarbetet tar upp för mycket tid från pedagogerna. Detta kan vara ytterligare en av nackdelarna med pedagogisk dokumentation. En pedagog upplever att pedagogerna kan lätt överdriva med dokumentationen vilket resulterar i en massa dokumentationer som de inte hinner analysera. Hon menar att barngruppen måste prioriteras framför dokumentationsarbetet, eftersom pedagogerna är där för barnens skull.

Referenslista

Bråten, I. (red.) (1998). *Vygotskij och pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur.

Dahlberg, G., Moss, P. & Pence, A. (2002). *Från kvalitet till meningsskapande: postmoderna perspektiv - exemplet förskolan*. Stockholm: HLS.

Lenz Taguchi, H. (1997). *Varför pedagogisk dokumentation?: om barnsyn, kunskapssyn och ett förändrat förhållningssätt till förskolans arbete*. Stockholm: HLS.

Lenz Taguchi, H. (2000). *Emancipation och motstånd: dokumentation och kooperativa läroprocesser i förskolan*. Diss. Stockholm: Univ., 2001. Stockholm.

Lindgren, A. & Sparrman, A. (2003). *Om att bli dokumenterad: Etiska aspekter på förskolans arbete med dokumentation*. Linköping: Linköpings universitet.

Tillgänglig på internet (2014-06-10):

<http://www.ped.gu.se/bjorn/journal/pedfo/pdf-filer/linsparr.pdf>

Palla, L. (2011). *Med blicken på barnet: om olikheter inom förskolan som diskursiv praktik*.

Diss. Malmö : Lunds universitet, 2011

Tillgänglig på Internet (2014-08-16)

<http://dspace.mah.se/handle/2043/12151>

Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (1999). *Lärandets grogrund: perspektiv och förhållningssätt i förskolans läroplan*. Lund: Studentlitteratur.

Repstad, P. (1999). *Närhet och distans: kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. (3. [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Sandvik, M. & Spurkland, M. (2011). *Språkstimulera och dokumentera i den flerspråkiga förskolan*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Smidt, S. (2010). *Vygotskij och de små och yngre barnens lärande*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.

Svenning, B. (2011). *Vad berättas om mig: barns rättigheter och möjligheter till inflytande i förskolans dokumentation*. Lund: Studentlitteratur.

Sverige. Skolverket (2010). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. ([Ny, rev. utg.]). Stockholm: Skolverket.

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

Vallberg Roth, A. (2010). *Att stödja och styra barns lärande – tidig bedömning och dokumentation*. Skolverket
Tillgängligt på internet (2014-08-16)
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2457>

Vallberg Roth, A. & Månsson, A. (2008). (Elektronisk resurs) *Individuella utvecklingsplaner som uttryck för reglerad barndom: likriktning med variation*. Malmö: Malmö högskola
Tillgänglig på internet (2014-08-16):
http://www.ped.gu.se/biorn/journal/pedfo/pdf-filer/wallroth_maansson13_2.pdf

Vetenskapsrådet. *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*
Tillgänglig på internet (2014-08-16)
<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

Wallin, K. (1996). *Reggio Emilia och de hundra språken*. (1. uppl.) Stockholm: Liber utbildning.

Wehner-Godée, C. (2000). *Att fånga lärandet: pedagogisk dokumentation med hjälp av olika medier*. (1. uppl.) Stockholm: Liber

Åberg, A. & Lenz Taguchi, H. (2005). *Lyssnandets pedagogik: etik och demokrati i pedagogiskt arbete*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.

Bilaga 1

Intervjufrågor

Inledande/praktiska frågor

1. Hur länge har du jobbat på förskolan?
2. Hur gamla är barnen på din avdelning?
3. Hur många barn har ni på avdelningen?
4. Hur många pedagoger är ni på din avdelning?
5. Hur många timmar per vecka/per dag har ni avsatt för planering?
6. Hur många timmar har ni avsatt för reflektion, både individuell och gemensam?
7. Hur ofta dokumenterar du/ni?

Fördjupande frågor

8. Vilken betydelse har dokumentationen i ert arbetslag/på förskolan?
9. Om du kunde välja, vad hade varit optimala förhållanden för en givande och rik dokumentation? Detta när det gäller arbetslaget, barngruppen, resurser och tid?
10. Vad tänker du på när du tänker på dokumentation?
11. Vad innebär pedagogisk dokumentation för dig?
12. Hur tänker du när väljer du ut vad som ska dokumenteras?
13. Kan du berätta vad finns det för hinder för en bra dokumentation på din förskola?
14. Kan du berätta hur du upplever pedagogisk dokumentation?
15. Vad kan det bero på?
16. Vad skulle du vilja förändra för att förbättra dokumentation?
17. Hur skulle du beskriva dina roller som en närvarande pedagog och en dokumenterande pedagog?
18. Hur ser det ut i arbetslaget för dokumentation, upplever du att dina medarbetare delar dina åsikter om dokumentation?
19. Vid vilka tillfällen diskuterar ni om pedagogisk dokumentation?
20. Vad tycker du om att involvera barnen i diskussion om pedagogisk dokumentation?

21. Vad anser du att pedagogisk dokumentation tillför i arbetet med barnen?
22. På vilket sätt synliggör ni dokumentationen för barnen/föräldrar?
23. Vilka hjälpmedel använder ni för dokumentation och varför?
24. Vilka är enligt dig de viktigaste fördelar resp nackdelar med pedagogisk dokumentation?
25. Hur tänker du kring den reviderade läroplanens riktlinjer om dokumentation?
26. Vilken betydelse har den reviderade läroplanen haft för dokumentation, ser du någon tydlig förändring?
27. Önskar du att något skulle vara annorlunda när det gäller dokumentation?
28. Skulle du vilja tillägga något?